

Gisèle
Prassinós

Tvář s lehkým
záchvěvem trápení

Tato kniha se těší laskavé podpoře Nadace Český literární fond.

Le traducteur a bénéficié, pour cet ouvrage, du soutien du Centre national du livre. / Překlad tohoto díla podpořilo Centre national du livre.

© Editions Zulma

© Rubato, 2013

Translation © Jana Podhorská, 2013

ISBN 978-80-87705-10-0

„Víte, ten svět, svět dospělých, tam já nepatřím.“

K. MANSFIELD

Téměř bez jejího vědomí provdali Essentielle za jakéhosi vědce, tak trochu jako bývaly kdysi provdávány ještě i velmi mladé princezny za mocného dědice trůnu.

Až do svatebního dne svého snoubence nikdy předtím neviděla. Jemu se na rozdíl od ní poštěstilo znát tvář své budoucí ženy, ovšem pouze její tvář, prostřednictvím zaslané fotografie. Když mu ji ukázali po mnoha tuctech jiných, z nichž mu dal matriční úřad na vybranou, uráčil se zvednout oči od stránky studie a prostě řekl: „Ústa tohoto subjektu se mi zdají být velmi dobře tvarovaná.“ I když to byl jediný projev jeho nadšení, stačila tato poznámka k rozhodnutí o sňatku.

Byl to vzácný člověk, strojený a domyšlivý. Jen stěží měl čas přerušit proud svých myšlenek a setkat se s tou, kterou si tak nahodile vybral za ženu. Ostatně, nepřipadalo mu bezpečné vystavovat se riziku, že se v něm probudí smysly ještě před svatbou, neboť by tím mohla utrpět práce, které

se zcela zasvětil. Cílem jeho sňatku bylo především ihned uspokojit své potřeby, rychle a bez okolků.

A tak mladá žena poznala svého budoucího manžela až na radnici, kde jim byla domluvena schůzka.

Tento manžel byl o to výjimečnější, že byl jako jediný na světě majitelem umělé inteligence. Kdysi, když pracoval jako dělník v dole, došlo k nehodě, při níž mu „výbuch důlního plynu“ prorazil lebku. Zcela poškozený mozek mu byl nahrazen natolik zdokonaleným mechanickým orgánem, že mu umožnil pocítit sám vůči sobě povinnost zanechat bývalého zaměstnání a věnovat se vědecké práci.

Neinformovaný cizinec by nechápal, proč manžel Essentielle nosí na hlavě tu měděnou přílbu, jejíž lesk v prosluněných dnech ožívuje malé obrázky, veselé a nezachytitelné, mihající se po zdech, a nejspíš by měl vědce za podivína, který si neodpustí svůj vrtoch. Už při letmém pohledu na jeho ušlechtilou tvář vyčnívající zpod přílby však nebylo možné zůstat u této příliš jednoduché úvahy. Když jste ho sledovali bedlivěji, dalo se uprostřed měděného čela a podél nosu z masa a kostí rozeznat jakoby svislou prasklinu, kterou na každém z okrajů protínala jiná, ještě delší. Po rozumném zvážení těchto pozorování by cizinec mohl vyvodit, že se na tomto místě přílba otevírá díky dvěma křídům dvířek. Ale jak se otvírá a k čemu vede?

Pokud jde o mladou Essentielle, ta se neptala. Ve skutečnosti byla duchem málokdy přítomna tam, kde se sama

fyzicky nacházela. Zkrátka bývala často roztržitá, a tak zůstává otázkou, zda si vůbec této manželovy zvláštnosti všimla. Pokud ano, pak jí muselo stačit, že měděná přilba je krásná, zvláštní a zábavná.

Velmi ji tudíž překvapilo, k čemu došlo, když měla vědci poprvé posloužit. Ve chvíli, kdy na něho přišla mezi dvěma stránkami četby potřeba zmocnit se své ženy, vzal si ji vcelku surovým způsobem. Překvapená a vylekaná Essentielle, ho jen v sebeobraně, bez jakékoli vypočítavosti, zatáhla za pravé ucho. Tím právě objevila tajný způsob – až dosud známý jen chirurgovi a nemocnému – který umožňoval otevřít dvířka přilby a spatřit tak vnitřek umělé mysli. Kromě toho, že tento incident vědce pozdržel a přerušil jeho hbité konání, Essentielle neměla důvod svého pohybu litovat.

Tím, co spatřila, byla tak okouzlena, jako když v dětství viděla dědečka upustit na zem hodinky. Jaká radost odhalit útulek měsíční šelmy, která leží na zemi zažíva stažená z kůže, z jedné strany skleněný štít rozbitý na tisíc kousků a z druhé zprohýbaný stříbrný šat! Ještě dýchala, chudák, celým tělem...

Mozek tohoto muže vypadal jako deset spojených ciferníků od hodinek. Ozubená soukolí, válečky, pružiny, kotvy a maličké šroubky; rubíny, ciferník, bylo tu všechno zlatavě lesklé a zadržené v radostném pohybu. Dokonce byl slyšet i tikot, který předtím trochu tlumila zavřená dvířka. Essen-

tielle si nevzpomínala, že by ho kdy předtím slyšela. Teprve ve chvíli, kdy ji manžel zavolal v milostném roztoužení, ji udivil zvláštní zvuk, který původně považovala za bušení svého vlastního srdce. Během těch dlouhých chvil mlčení ve vědcově přítomnosti se jí časem podařilo tikot zaslechnout. Místo prostého vnímání se dokonce za několik týdnů naučila bez námahy rozeznávat významy jeho nenuceného běhu, uspěchanosti, rozvláčnosti i nenápadných zastavení. A tak zatímco muž snil v nočním spánku, jeho žena tušila o bojích, které mu ovládaly mysl. Možná tehdy vzpomínky bývalého horníka obkličovaly kovovou tvrz tisíců soukolí prostoupených vědou, která je pohrdavě odrážela. Ačkoli se něco takového dá předpokládat, Essentielle o tom neměla ani tušení. Zato po jídle se hluk stroje ztlumoval. Rozumně si vychutnával krátkou pauzu a vydával tak slabý zvuk, že ho zcela překrývalo dýchání jeho majitele.

Vědec byl vždy oblečen do dlouhých červených šatů. Procházel se po domě a přemýšlel, ruce hluboko zanořené v rukávech. Tehdy jeho tvář nabízela dvojí škálu sotva postřehnutelných výrazů: jednou soustředěnost, starost, podráždění, a když se zastavil, tak hned zas jakési neurčitě uspokojení, jistý druh ješitnosti, které změkčovalo rysy jeho podlouhlé asketické tváře, až se téměř zdálo, že se usmívá. V každém případě se jeho pocity daly vytušit jen z místa mezi bradou a křovinatým obočím. A snad také

o něco výš, z oblasti čela, kde mívá každý člověk výmluvné vrásky, které však u něho zůstávalo hladké a záhadné.

Mladá Essentielle byla zvědavá, ale chyběla jí vytrvalost a zevrubnost. Spíš toužila po nových věcech, které by dokázaly probudit jejího otupělého ducha, než že by opravdově naslouchala potřebě něco se dozvědět a obohacovat své myšlenky. Ten okamžik, kdy jí bylo dáno spatřit fungování mechanismu vzešlého z cenných objevů, ji sice nadechl, ale nepodnítl k dalšímu přemýšlení. Vedle svého vážného společníka, který s ní nevyměnil ani slovo, a v domě, kde byly domácí práce svěřeny jiným, se tedy začala brzy nudit.

Jednoho rána jí v dobrém úmyslu vědec zapůjčil veliká vědecká díla, která už mnohokrát přečetl. A navíc ji vyzval, aby si sedla k psacímu stolku v rohu jeho pokoje. Byl přesvědčen, že Essentielle už nemá po čem více toužit. Sám poté usedl k práci s vážným, labužnickým a možná i šťastným výrazem, neboť od nynějška bude možné mít po svém boku společníka ke studiu.

A tak tomu bylo každý den od rána až do večera. Essentielle ale dokonce ani neobracela stránky knihy. Trpěla samotou, chyběl jí čerstvý vzduch a cvičení, ubíjela ji monotónnost každé hodiny. Lampička, která osvětlovala vědcův stůl dokonce i za bílého dne, jen stěží umožňovala rozeznat jeho siluetu zahloubanou do knih. Zato strop rámoval stín jeho profilu desetkrát větší, než byl ve skutečnosti. Někdy, když mu nestačil jen intelektuální požitek, se muž dlouze

rozhovořil o věcech, kterým Essentielle nerozuměla. Ale bylo to mnohem lepší než ticho. Stačilo, aby ji nějaké neznámé slovo připomnělo vlastní jméno a to jméno obličej, a hned se otevřelo nekonečné množství okýnek, odkud tryskalo na tisíc jiných zapomenutých tváří. Zatímco on jí neustále sděloval své dojmy, ona vyrážela velmi daleko, do zahrad svého dětství. Až později ji tikot znovu zavedl zpět k manželovi. Když se vědec zvlášt pečlivě věnoval svému studiu, tikot sílil a v pokoji zavládlo pronikavě kovové, břitké vrčení umělého mozku. Essentielle však den ode dne chřadla, skloněná nad svou nesrozumitelnou knihou.

Začala být chudokrevná, a tak jí manžel dovolil každodenní půlhodinovou procházku, ale pod podmínkou, že neopustí prostor protějšího chodníku. Něco podobného vědec nedopřál ani sám sobě. Oči mladé ženy si už odvykly slunečních paprsků a přivíraly se prudkým rozrušením. A tak si začala hrát na slepce tápajícího dlaní po zdi, podél níž jde.

Poškozená hrubá omítka skýtala nespočet překvapení. Představitivost jí umožňovala podnikat spoustu cest. Chvilí šla vyprahlými planinami, kde se tu a tam plazil mechový samet, pod nohama hladký jako víno ve vyschlém hrdle, pak šplhala na vrcholky kopečů, zdolávala úbočí hor a odpočívala v jeskyních, kde již našli přístřeší jiní nomádi. Poznala jich spoustu. Osamělé lidi i jiné, kteří putovali ve

dvojici, ale bez lásky. Sirotky, vdovce, matky, co zestárly a teď hledají své ztracené syny. Byla svědkem sňatků, konaných přímo na ledové zemi, po kterých za úsvitu nebylo ani památky. Vyslechla stovky příběhů a jeden také sama vyprávěla, ten, o němž tvrdila, že je její vlastní. Sprátelila se s jedním dlouhovlasým, velmi hezkým a veselým mužem, který se jen tak pro radost věnoval pašeráctví. Společně se usadili v malé jeskyni, kde žili dlouho ve vzájemném porozumění, neustále si povídali, dokonce i v noci, a přitom se z legrace prali a vymýšleli si na tisíc lží. Jednoho rána se mládenec vrátil z výpravy zraněný, krvácel. Měl roztržitěnou hlavu záhadným výstřelem z pušky. Zemřel. Essentielle ho svlékla, aby ho před pohřbením omyla, a všimla si, že to byla převlečená žena. A tak ho ani nepochovala a dala se na útěk.

Toho dne přejela rukou po skutečné malé ještěrce. Vzala si ji na rozptýlení během hodin studia. Druhého dne našla ptáka; jindy zas chrousty a žížaly. Všechno to hemžení jí poskakovalo po holých pažích. Teplo jednoho a chlad druhého ji zároveň těšily i znechucovaly. Měla však pocit svobody, protože se jí líbilo jednat v utajení. Přestože jí vědec nikdy nic nezakázal, jeho vážnost a osobitost, život, jaký vedl, i citová samota, v níž ji zanechal, způsobily, že si Essentielle připadala hůř než ve vězení.

Myslela i na občasné otočení stránky v knize, aby vědce oklamala.

Ale imaginární cestování i sbírky zvířat ji rychle omrzely. Přestalo ji bavit podvádět svého vážného manžela a už ji ani nevyhovovala natolik omezená svoboda. Tehdy zatoužila po jiné věci, po něčem novém.

Jednou ráno, když Essentielle došla až na pomezí svých každodenních procházek, přesněji řečeno na konec chodníku, podél kterého měla ve zvyku se potulovat, pocítila jakousi závrať. Až do tohoto dne jí ani jedinkrát nepřišlo na mysl, že by se odhodlala pokračovat dál. Jeden krok navíc a byl by to útek, svoboda, dobrodružství. S nohou ve vzduchu nad vozovkou oddělující povolené území od druhého chodníku, v ní vzklíčila myšlenka náhlého zmizení. Chystala se udělat rozhodující krok, když ji náhle zachvátil strach a otočila hlavu, aby pohlédla k domovu. Tehdy spatřila za oknem tu podlouhlou tvář s měděným čelem, jak ji nehybně a s lehkým záchvěvem trápení pozoruje. Poprvé si všimla barvy vědeckých očí. Byly sytě modré. Když u svého muže uviděla tak málo překvapení, tak málo hněvu, zkrátka takou odevzdanost, došlo jí, že mu nic neuniklo: ani cestování, ani zvířata, ani nuda. Uvědomila si, že byl velice shovívavý a plný porozumění. Cítila se odhalená a zahanbená, ale konečně ne sama.

Byla zmatená z toho, že se spletla, že žila po boku lidské bytosti, jejíž nesmělé bohatství nedokázala objevit, a ještě zmatenější z naděje, že od nynějška si může v jistotě prozíravosti vyměňovat s manželem náklonnost a lásku. Překvapení, lítost a nečekaný pocit tepla v břiše ji přiměly vrátit se zpět.

Tou dobou vědec vážně onemocněl. Jeho umělou mysl ani zdaleka neunavovala každodenní snaha objevovat, naopak ji zdokonalovala a zvyšovala její výkon. U tohoto autonomního mechanismu fungovalo přemýšlení jako nezbytný olej, a tak nemohl snést přílišné vměšování lidského citu. Nechtěl si udělit právo ji zadržet a byl natolik nešťastný z možné ztráty své mladé manželky, kterou muž jako on musel milovat, že stroji ukládal nezvyklou práci poškozující citlivá a složitá soukolí.

Hned druhého dne po manželčině pokusu o útěk se vědec natolik roznemohl, že nedokázal vstát z postele. Zůstal nehybně ležet a neuměl ze sebe vypravit jediné slovo. Bolestný výraz, který Essentielle zastavil v útěku, zůstával na jeho tváři jako žalující a slibovačná maska, krutá i jemná v srdeci té, co nesla veškerou vinu. Nepochybně byl postižen umělý mozek. Mladá kajicnice tak nemohla ani sklidit plody svých oprávněných výčitek, ani doufat v lepší budoucnost svého osamění.

Povzbuzovala ji jen touha, aby její druh rychle znovu nabyl svých vyhaslých schopností. Tahle dívka se sklony k lhovosti, náhle našla nutnou odvahu přemýšlet rychle a efektivně.

Nejdřív ze všeho vyslechla služebnictvo. Znají chirurga, který vědce operoval? Jediný, kdo by mohl Essentielle pomoci byl starý topič, později kuchař, který však odmítl vypovídat, neboť ho předtím jeho pán zapřísáhl, že musí mlčet. Nedal se přelstít žádnou nabídnutou odměnou, sliby ani výhrůzkami. Raději by se otrávil.

Po soudním šetření, které značně zpozdilo to, které vedla Essentielle, bylo třeba navštívit lékaře, proběhnout nemocnice, vyžebrať si přijetí u věhlasných profesorů. Někteří z nich si na „tu záležitost“ vzpomínali, velmi přesně ji datovali, zázračnému chirurgovi přisuzovali nejruznější původ a dopodrobna mohli vyprávět o jeho soukromém životě...

Jeden z nich prohlásil, že tento slavný doktor byl vrahem. Prý se jako velmi mladý oženil s jakousi aristokratkou. Na její výdaje pokračoval ve studiu a žil přepychový život, až ji nakonec začal podvádět, zkrátka dost banální věc. To, co následovalo, bylo však už méně banální: bolest a ubližená pýcha proměnily tuto hrdou a taktní dívku natolik, že kolem sebe začala vyprávět, jaké potupě ji manžel vystavil. Stala se pro něho nebezpečnou a začala mu překážet. Tehdy jí tajně otevřel lebku a tak soustavně pracoval

na jejím mozku, až z ní udělal stvoření zbavené veškerého kouzla, bezvládné, navždy umlčené a tak poslušné, že ji mohl lehce navést k sebevraždě.

Jiný lékař připisoval svému kolegovi život bez poskvrny – jediná žena, šest dětí, z toho pět výjimečných synů, o které pečovali v těch nejlepších ústavech – ale silně pochyboval o jeho mimořádných schopnostech, které mu někteří přisuzovali.

Avšak žádnému z nich neutkvěla vzpomínka na to všeobecně známé jméno. Ujišťovali, že ho mají „na jazyku“, ale ne a ne ho vyslovit.

Jeden mladý nadaný radiolog, všímavý vůči půvabům Essentielle a dojatý její beznadějí – neboť trpěla, či věřila, že trpí – jí navrhl velmi přízemní pomoc, kterou přijala pro dobro svého chotě, avšak bez očekávaného účinku. Poté, co ji zneužil, se jí ten nestyda přiznal, že o chirurgovi ani o jeho mechanickém mozku nikdy neslyšel, a ostatně ani nevěřil, že by něco takového mohlo fungovat.

Lékařská fakulta, na rozpacích z toho, co postihlo jednu z jejích nejznamenitějších hlav, se nakonec sama pustila do pátrání, které však vyústilo v zarmucující zjištění: tvůrce umělého mozku byl už deset let po smrti.

Jeden bývalý student tohoto velkého muže, který se sám stal specializovaným vědcem, projevil zájem zkoumat křehký stroj a přišel nemocného navštívit. Byl to slušný člověk. Po dvou dnech pozorování přístroje, zapisování

poznámek, zavádění nástrojů schopných uvést soukolí do pohybu, se sám přiznal, že už si neví rady.

Jako poslední záchranu Essentielle svolala množství hodinářů, výrobců automatů a hracích skříněk, kteří díky své poctivé snaze dosáhli určitého výsledku.

Po jejich přičinění nastala u vědce zvláštní změna. Vypadalo to, že se chce znovu projevit osobnost horníka, osvobozená od působení mechanického mozku. Pacient se už nějakou dobu mohl hýbat, ale Essentielle, která nevěděla o bývalém zaměstnání svého manžela, si jen těžko vysvětlovala prudkost jeho pohybů. Tento rozvázný muž teď netoužil po ničem jiném, než ničit všechno kolem sebe. Jakmile se mu podařilo chopit se těžkého předmětu, nejlépe dlouhého a ostrého, začal podkopávat okolní zdi. Nedělal to však s cílem utéct nebo potřebou škodit, což bylo jasné, neboť do toho dával málo náruživosti. Spíš to vypadalo, že ho pohání mechaničnost získaná dlouhodobým vykonáváním stejných pohybů. Když už zcela pohrbený pod sutinami nemohl dál pokračovat v práci, nakupil rum do pečlivých hromádek a dal se do hledání hluboké nádoby, kterou posléze naplnil a tlačil před sebou. Když nastal večer, vyčerpaný sestoupil do haly budovy, vstoupil do výtahu a vyjel nahoru do svého pokoje. Dal si sprchu a šel si lehnout.

Byla jeho ztráta řeči definitivní, nebo snad ten, kým se stal, nepocítoval potřebu vyjadřovat se jinak než pomo-

cí gest? Často se na svou ženu díval tak, jako by ji nikdy předtím neviděl. Občas se na ni usmíval, ale nepoznával ji. Mimikou jen spěšně naznačoval jakési svádění, svlékal ji za šepotu několik slov v cizím jazyce a pak ji odnášel do postele, kde se jeho milostné umění projevovalo jako mnohem rafinovanější než dřív. Poté se rozvzlykal a volal jistou Olgu, až nakonec, když se uklidnil, usnul. Ráno, než se dal znovu do práce, hledal v náprsní tašce bankovku, kterou předtím někam položil, obvykle pod popelník.

Přesto se Essentielle takhle osobnost moc nelíbila. Stýskalo se jí po tváři s měděným čelem, té, která se objevila za oknem v den jejího pokusu o útěk. I když si vědceva tvář uchovala ten výraz, který zázračně zastavil plány mladé ženy, Essentielle nedokázala uvěřit, že by nyní odpovídal jakémukoliv citu. V nejhorším případě by se raději znovu shledala se svým vážným, tichým a odměřeným manželem, protože věděla, že on je ještě něčím navíc: mužem schopným mlčky milovat i trpět. Představovala si zázraky, které by bývala mohla odhalit. Essentielle by nadchlo pracovat s touto chmurnou duší, která sama sebe nedokázala ocenit, toužila ji ovládat a využít.

Nieméně kvality svého nového manžela neponechala bez povšimnutí. Projevovala se vůči němu velice mateřsky. Někdy když spal, hladívala ho a svírala v náručí, jako kdyby byl malým nešťastným dítětem. Často poroučela otevřít

zlatá dvířka a dlouze se pak pohledem nořila do tiché tmy porouchaného mozku.

Chtěla nemocného rychle vyléčit, a tak se rozhodla, že ho přivede na jiné myšlenky. Když se chystal pustit do své destruktivní práce, jemně mu vzala z rukou tu věc podobnou krumpáči a podala mu místo ní jednu z tlustých knih, které měl dřív tak rád. On ale nevěděl co s ní. Stál bez hnutí, držel svazek v silných mozolovitých rukou a působil ztraceně, poníženě a bezbranně. Essentielle ho odvedla k velkému stolu, usadila ho do křesla, kde předtím strávil tolik studijních dní a nahlas mu předčítala věty, které teď dokonce ani nerozjasnily nešťastníkovy oči.

Essentielle dospěla. Už nějakou dobu projevovala schopnost činit rozhodnutí a oplývala duševní i fyzickou aktivitou, jež by bývaly zaskočily i její vlastní matku, neboť byly zcela v rozporu s její zasněnou povahou.

Jednoho dne se rozhodla, že se odstěhuje. Kromě toho, že se v bytě proměněném v demoliční zónu už nedalo žít, navíc hrozilo, že se bývalý vzdělanec brzy pustí do zdi směrem k sousedům.

Pronajala si hangár na vysloužilém vojenském letišti, kde se s manželem usadili. Ten neměl stání, dokud se mu nepodařilo prorazit otvor do plechových stěn nového bydlení. Samozřejmě že se škody nedaly srovnávat s těmi, které utrpěl kamenný dům. K pustošení docházelo poma-

lu, jedna díra za druhou. Essentielle je postupně ucpávala voskem.

A čas plynul bez sebemenší změny stavu nemocného, vyjma určité tesknoty nebo rozmrzelosti, způsobené tím, že ve svém oblíbeném snažení narážel jen na samé překážky.